

VART ÄR TORIES PÅ VÄG?

SVEND DAHL

John Major lämnade efter sig ett parti i kris. Efter 18 vid makten präglas Tory av skandaler och interna stridigheter. Men frågan är hur länge Tony Blairs regering undgår britternas missnöje. Snart kommer den dag då Blair måste säga annat än innehållslösa fraser som alla kan hålla med om.

I det brittiska parlamentsvalet den 1 maj förlorade de konservativa 171 platser i underhuset. Att det skulle gå dåligt för tories hade de flesta väntat sig – efter 18 år vid makten var partiet både oinspirerande och korrupt. Men få hade nog förväntat sig ett valnederlag i samma skala som det som drabbade de konservativa och Winston Churchill vid valet 1945.

Inte nog med att labour – och liberaldemokraterna – gjorde rejäla inbrytningar i de tidigare så starka tory-fästena i södra England, där en missnöjd medelklass för första gången på länge lade sina röster på labour. Tories uttraderades fullständigt i Skottland och Wales, som numera inte har en enda konservativ parlamentsledamot.

SVEND DAHL är frilansskribent och föredragshållare för Svensk Linje.

Valresultatet innebar också att en av de givna kandidaterna att efterträda John Major, som valde att avgå som partiledare direkt efter valet, fick se ett abrupt avbräck i den politiska karriären. Försvarsminister Michael Portillo föll offer för taktikröstning i sin tidigare säkra valkrets och blev utan plats i parlamentet.

Fem kandidater

Det är med andra ord ett illa sargat parti som i slutet av juni skall välja partiledare. I skrivande stund har fem kandidater tillkännagett sitt intresse, och det mesta talar för att någon av dem kommer att stå som vinnare när de konservativa parlamentsledamöternas röster räknats. Oavsett vem som blir vald till partiledare kommer alla fem att spela betydelsefulla roller under de kommande åren i opposition. Till stor del är det dessa personers agerande som kommer att avgöra om de konservativa har någon chans att vinna det parlamentsval som skall hållas om fem år. Att ta en titt på

de fem kandidaternas egenskaper säger oss därför en hel del om tories framtid.

Först ut att deklarerat sin intention att bli John Majors efterträdare var den förre finansministern Kenneth Clarke. Clarkes styrka är framförallt hans stora erfarenhet av regeringsarbete. Dessutom har han en folklig framtoning, vilket gör honom till den torypolitiker som anses ha störst chans att besegra Tony Blair. Men popularitet hos folket har föga betydelse när de konservativa parlamentsledamöterna skall välja partiledare. Halva partiet avskyr nämligen Clarke. Han anses vara alltför starkt förknippad med John Majors regering och många på partiets högerkant anklagar honom för att ha orsakat valnederlaget genom sin alltför EU-positiva hållning. Risken är alltså att tories under Kenneth Clarkes ledning skulle fortsätta att präglas av inbördeskrig i EU-frågan. Men samtidigt är Clarke en skicklig politiker, som skulle ha förutsättningar att vara

både en konstruktiv oppositionsledare och en röstmagnet för Tories. Det skulle kunna göra honom till en enande figur för partiet och i längre perspektiv till premiärminister.

När John Major sommaren 1995 utlyste nyval till partiledarposten utmanades han av den dåvarande ministern för Wales John Redwood. Redwood förlorade, men har sedan dess byggt upp en ställning som ledare för partiets högerfalang, en position som stärkts nu när Michael Portillo är ute ur leken. Sedan han avgick ur regeringen 1995 har han också skaffat ett starkt stöd bland partiets gräsrotter. Att han lämnade Majorregeringen och därför inte behöver försvara det förflutna är också ett av hans främsta argument i partiledarstriden. Politiskt är han uttalad euroskeptiker och således avskydd av mitten och vänstern inom Tories. Dessutom har han en akademisk och synnerligen ofolklig framtoning. Men som en av hans anhängare, Norman Tebbit, konstaterade i en artikel i *The Sunday Times*: även Margaret Thatcher ansågs sakna förmåga att attrahera väljare innan hon blev partiledare

Kompromisskandidat

Strax efter valnederlaget framstod Michael Howard, inrikesminister i John Majors regering, som en mycket stark kandidat. Några bedömde honom till och med som en möjlig kompromisskandidat om valet skulle stå mellan Kenneth Clarke och exempelvis John Redwood från den

euroskeptiska högern. Att någon skulle kunna se Howard som en kompromisskandidat är egentligen märkligt. Han står för samma hårdföra anti-EU-linje som Redwood, och slog i en artikel i *The Sunday Telegraph* fast att han som partiledare skulle se det som sin främsta uppgift att motverka det federalistiska hot han ser i labours EU-politik. Att Tony Blairs EU-politik i själva verket är i det närmaste identisk med John Majors, säger en hel del om Howards åsikter. Dessutom är han motsatsen till Kenneth Clarke när det gäller folklighet. Budskap som nej till federalism och hårdare kriminalpolitik, skulle visserligen kunna tilltala väljare, och utgöra grunden för ett populistiskt Toryparti. Men Howard klarar inte av att tala med väljare. Och populism utan folklig förankring är ingen vidare lyckad kombination. Howards chanser att bli vald har minskat ytterligare efter att ha blivit anklagad av en tidigare medarbetare för att ha ljugit för underhuset.

En stark kandidat är däremot Peter Lilley, före detta socialförsäkringsminister. Lilley anses framförallt kunna hålla samman partiet. I den tidningsartikel i *The Daily Telegraph* där han tillkännagav sin kandidatur, pekade han särskilt på sammanhållningen i Europafrågan. Han motsätter sig visserligen fortsatt integration, men samtidigt tar han avstånd från det närmast xenofoba EU-motstånd som finns inom delar av Tories. Dessutom var han en av de få ministrar i den förra regeringen som bidrog med

framåtsyftande förslag. Tex låg han bakom en av Tories få nya idéer i valrörelsen – en privatisering av stora delar av pensionssystemet.

Ung förnyare

Den kandidat som kanske fått mest uppmärksamhet är William Hague, minister för Wales hos John Major. Det som lett till att Hague lyfts fram i media är främst hans ungdom – han är 36. Den ideologiska profilen är emellertid otydlig. Men han framstår som en förnyare, och de opinionsmätningar som gjorts bland Toryaktivister visar att många vill se honom som näste partiledare. I en artikel i tidskriften *The Spectator* understryker han behovet av modernisering av det konservativa partiet. Politiskt måste partiet återigen bli förknippat med det frihetsbudskap som det gick fram med på 80-talet, och inte med makt, korruption och interna strider. Det gäller att kunna tänka sig in i vanligt folks situation, konstaterar Hague. Det som talar mot Hague är att han skulle bli en svag ledare. Klarar han av att leda en regering full av starka personer som Kenneth Clarke, Michael Hesseltine, Michael Howard och John Redwood. Många resonerar därför som så att Hague bör vänta ytterligare ett antal år innan han blir partiledare.

Den uppgift som väntar den nye partiledaren är knappast enkelt. Ett besegrat, splittrat och desillusionerat parti skall fås på fötter igen och göras berett för ett val om fem år. Det kan tyckas naivt att tro att Tories har en

chans att vinna nästa val. Men om det var något det senaste valet lärde oss var det att väljarna är extremt rörliga. De medelklassväljare som fram till i år röstat på de konservativa kan alltså mycket väl återvända vid nästa val. För att Tories skall kunna besegra Tony Blair krävs det emellertid att de utmanar honom på hans hemmaplan – det politiska mittfält där stora grupper medelklassväljare återfinns och där valen avgörs. Att bli förknippad med extremism i EU-frågan är med andra ord knappast en fördel.

18 år i opposition

Mycket tyder dock på att Tories kommer att agera på ett sätt som gör en valseger omöjlig. Det är lätt att dra parallellen med Labour efter valet 1979.

Thatchers regering var aldrig – med undantag för strax efter Falklandskriget – särskilt populär. Labour agerade emellertid på ett sätt som gjorde att de inte kunde dra fördel av regeringens impopularitet. De valde en partiledare som kunde tillfredsställa extremisterna bland partiaktivisterna, i stället för att välja en som tilltalade väljarna. Politiskt rörde sig Labour åt vänster, vilket ledde till att partiet splittrades och fick tillbringa 18 år i opposition.

Historien ser ut att kunna upprepas.

Blairs regering lär heller inte förbli populär så länge till. Den dagen kommer då Tony Blair måste sluta uttrycka sig i politiska sound-bites som alla kan hålla med om, och då

kommer många väljare börja tvivla på Labours politik.

Det var knappast John Majors politik som väljarna sade nej till, det var ett Toryparti som uppvisade alla de tecken som brukar utmärka en organisation på dekis. Korruptionsskandaler, oförmåga att ta intryck av omvärlden och ovilja att förändra sig. Därför röstade folk på Labour som framstod som ett "tory-light-parti": ungefär samma politik, men en ny fräsch förpackning och utan 18 års maktinnehav.

Vad Tories nu behöver är en egen Tony Blair som kan förnya partiet. Det handlar om att bygga upp den sönderslagna lokalorganisationen (inte minst Skottland och Wales), att formulera ett budskap som väljarna kan identifiera sig med och att få slut på striderna i Europafrågan. William

Hague skulle kunna bli denne förnyare. Han har insikten om behovet av förändring, men har han styrkan att göra verklighet av idéerna eller blir han en marionett åt John Redwood? Kenneth Clarke skulle säkerligen kunna föra tillbaka partiet till politikens mittfält och utmana Blair, men förmodligen till priset av inre splittring. Peter Lilley skulle också kunna bli en förnyare, men frågan är om han har styrka och karisman som krävs.

Förnyelse är svårt att genomföra. Så kanske får Tories vänta lika länge på sin förnyare som Labour fick vänta på Tony Blair. Under tiden finns det många frestande – och mycket enkla – alternativ: euroskepticism, populism, löften om stora ofinansierade skattesänkningar. Men utan förnyelse lär väljarna stanna hos Tony Blair.

